

cultuur & media

Maquette van de Burj Khalifa in Dubai, de hoogste toren ter wereld en liefst dertien keer hoger dan de Gentse Boekentoren. © Phile Deprez

De torens maken de stad

RECENSIE EXPO Hoe steden hun silhouet uitspelen en hoe torens altijd al onderhevig waren aan verandering: met de discussie rond de Huts Tower in het achterhoofd, haalt het Gentse stadsmuseum Stam met 'Skyline' een actuele tentoonstelling in huis.

In zijn fotomontages heeft architect Adrien Verschuere de skyline van Brussel en Brugge bijgewerkt. Bij Brussel zijn alle verwijzingen naar publieke gebouwen uitgegumd. Bij Brugge zijn juist torens van plaats verwisseld of aan het stratenpatroon toegevoegd.

Hoe je de twee luchtfoto's in de tentoonstelling ook screent op herkenbare elementen, het lukt je niet om de steden te identificeren die in beeld komen.

Schrap wat de hoogte ingaat, en de layout van een stad wordt onherkenbaar. Zonder institutionele torens, kerkelijke of wereldlijke, ook geen symboliek. De tentoonstelling *Skyline* in het Stam illustreert op een verrassende manier hoe beeldbepalend torengebouwen zijn voor een stad. Het zijn oriëntatiepunten, bakens en visitekaartjes. Hun imponerende silhouetten stralen macht en status uit, eeuwenlang waren ze ook een typisch voorbeeld van concurrentie en opbod tussen steden.

Spitswissel

Dat het Stam nu juist de blik omhoog richt, valt samen met een bijzonder moment: de lancering van een ingrijpende facelift voor de Boerentoren in Antwerpen.

We leren uit *Skyline* dat de geschiedenis zich herhaalt en dat torens in de loop der tijden best wel wat gedaanteveranderingen ondergingen. Een fraai geïllustreerd voorbeeld is dat van het Gentse belfort, dat oorspronkelijk uit de 14de eeuw dateert. De

administratieve toren, symbool voor de trots en het groeiende zelfbewustzijn van de stad, wisselde enkele keren van spits. De bekroning was eerst van hout, daarna van gietijzer en pas aan het begin van de 20ste eeuw van steen.

Je kunt de evolutie volgen op een vroege ideeënschets, meteen ook de oudste architectuurtekening uit de Lage Landen,

Een stadsgezicht van Gent waarop de abdij van Sint-Baafs nog te zien is. © Stam

maar ook op een verstilde aquarel van Léon Spilliaert uit 1910, net voordat de gietijzeren spits verwijderd werd.

Ook de weerstand tegen hoogbouw passeert de revue, met de bouw van gelegheidsarchitectuur voor wereldtentoonstellingen. De Eiffeltoren, gepland als tijdelijk project, gold eerst als een regelrechte draak van de moderne tijd. Het duurde even voor de Parijzenaars hem definitief in het hart sloten als symbool van de stad.

Jongleren met perspectief

Hoe de pieken van de hoogbouw ook de signatuur en het breedbeeld van de stad zijn gaan bepalen: het Stam vlooit het uit, met de skylines van Gent en Rotterdam als uitgangspunt.

Wie zich afvraagt of de digitale impressie van architect Daniel Libeskind wel een juist beeld geeft van de upgrade voor de Boerentoren, wordt er subtiel op gewezen dat een stad in kaart brengen of een stadsgezicht presenteren, nooit neutraal is.

Het begint al bij de vroegste stadsportretten, een genre dat vanaf de 16de eeuw in zwang raakte. Een panoramisch zicht op Antwerpen als bloeiende handelsmetropool (een schilderij van Jan Wilders uit de collectie van de Phoebus Foundation) laat zien hoe listig er met perspectief gejongleerd werd. Een kunstgreep was de Schelde minder breed weergeven, zodat de

gebouwenparade meteen in het oog springt.

Een groot hoofdstuk is gewijd aan beeldvorming, en dan vooral de manier waarop Gent zich profileert met zijn historische torens in het stadshart. Lang voor het beeld in toeristische campagnes opdook, was er al een mentaliteitsomslag. Zichtassen werden vrijgemaakt en aanpalende gebouwen gesloopt, met de Sint-Michielselling als balkon voor het ideale plaatje van de drie-torens-op-een-rij.

Het valt op hoe een promocampagne voor de Wereldexpo van 1913 naar het idyllische beeld grijpt. Een afficheontwerp van Spilliaert, met het belfort in de rookwolken van de industriële opgang, werd geweigerd. Zijn beeldvorming paste niet in het plaatje. Pas in recente campagnes, zoals voor het Lichtfestival, kwamen ook andere prominente gebouwen in beeld, zoals de Boekentoren als bakens van kennis en wetenschap, de stadshal en De Krook.

Middeleeuws Manhattan

Skyline zoomt in op de hoogmoed van de gotische kerkenbouw, maar evengoed op kantoor- en woontorens. Op hoogbouw én op afbraak, met recent de torens van het Rabot. Op Gent als middeleeuws Manhattan en op Rotterdam als Manhattan aan de Maas, een stad die expliciet de kaart trekt van hedendaagse architectuur.

De expo wijst er subtiel op dat een stad in kaart brengen of een stadsgezicht presenteren, nooit neutraal is

Inzicht bieden in wat er zoal speelt in het stedelijk weefsel en in hoe de stad continu verandert: het Gentse stadsmuseum doet dat voorbeeldig. Het heeft voor deze tentoonstelling indrukwekkende maquettes en architectuurtekeningen in petto, video- en schaduwbeelden, geschilderde stadsgezichten en atlanten, zelfs simulaties van nooit gerealiseerde plannen, zoals die van de uitbreiding van de Antwerpse kathedraal onder Karel V.

Speelse visuele elementen, op maat van gezinnen en jonge bezoekers, markeren het parcours. Het Stam daagt uit om te vergelijken: waar komt onze fascinatie voor de hoogte vandaan? En als de Gentse Boekentoren dertien keer in de Burj Khalifa in Dubai kan, met zijn 828 meter de recordhouder: waarom vinden wij die dan hoog?

Geert Van der Speeten

Skyline. Hoogbouw in de Lage Landen

Stam, Gent, tot 21/5/2023

★★★★☆

Het afficheontwerp van Spilliaert. © Stam